

УДК 354:331.5(477)

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Ю. Г. Кальниш,

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту, Національна академія державного управління при Президентові України

Цією статтею автор започатковує цикл публікацій, присвячених комплексному аналізу проблеми модернізації кадрової політики в державній службі України. Мета дослідження, результати якого викладено в статті, полягала в критичному аналізі та узагальненні базового творчого доробку наукових попередників, присвяченого питанням організації, функціонування й удосконалення кадрової політики в державній службі.

Ключові слова: державне управління, державна служба, кадрова політика.

Yu. H. Kalnysh,

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Parliamentarism and Political Management Department, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY THEORY OF HUMAN RESOURCES POLICY IN CIVIL SERVICE IN UKRAINE

With the present article, the author launches a series of publications devoted to the complex analysis of the issue of modernization of human resources policy in civil service of Ukraine. The aim of research, the results of which are set forth in the article, involved critical analysis and generalization of basic works of scientific predecessors devoted to the issues of organization, functioning and improvement of human resources policy in civil service.

Key words: public administration, civil service, human resources policy.

Ю. Г. Кальниш,

доктор наук государственного управления, профессор, профессор кафедры парламентаризма и политического менеджмента, Национальная академия государственного управления при Президенте Украины

ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ ТЕОРИИ КАДРОВОЙ ПОЛИТИКИ В ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ УКРАИНЫ

Этой статьей автор начинает цикл публикаций, посвященных комплексному анализу проблемы модернизации кадровой политики в государственной службе Украины. Цель исследования, результаты которого изложены в этой статье, заключалась в критическом анализе и обобщении базовых наработок научных предшественников, посвященных вопросам организации, функционирования и совершенствования кадровой политики в государственной службе.

Ключевые слова: государственное управление, государственная служба, кадровая политика.

Як зазначає Президент України П.О.Порошенко: “Ми багато говорили про те, що громадянське суспільство має контролювати владу. Впевнений в тому, що настав час, коли громадянське суспільство має приходити до влади” [1]. *Актуальність* порушеного Президентом України питання лишається перманентною і особливо підвищується в контексті нових демократичних змін у системі публічного врядування України.

Аналізуючи дослідження і публікації, слід зазначити, що проблематиці кадрової політи-

ки в системі державного управління приділяли увагу такі знані науковці, як: Ю.П.Сурмін, Н.А.Липовська, В.М.Олуйко, С.М.Серьогін та ін. Та попри детально опрацьований категорійний апарат, питання, які є темою цього дослідження, не систематизовані, розглядаються як допоміжні під час висвітлення основних тем розробок, тому виділення нерозв’язаних досі частин загальної проблеми – визначення шляхів модернізації кадрової політики у сфері державної служби України – є актуальним завданням сьогодення.

© Кальниш Ю. Г., 2016

Мета дослідження, результати якого викладено в цій статті, полягала в критичному аналізі та узагальненні базового творчого доробку наукових попередників, присвяченого питанням організації, функціонування та удосконалення кадрової політики в державній службі.

Уперше у світовій науковій літературі міркування про природу та організацію публічної служби ми знаходимо ще в працях античних мислителів Аристотеля [2] і Платона [3]. У добу пізньої античності, коли на теренах Римської імперії розвився потужний і розгалужений бюрократичний апарат, питанням його організації присвятили увагу давньоримські політики та юристи (Марк Аврелій [4], Пліній Молодший [5], Юлій Павел [6] та інші) і Візантії (пр. Констянтин Багрянородний [7]).

Серед величезної кількості європейських мислителів світового рівня, які у своїх працях торкалися питань державної служби, назвемо передусім Ф.Бекона [8], Т.Гоббса [9], М.Лютера [10], Н.Макіавеллі [11], Ш.Л.Монтеск'є [12], Ж.-Ж.Руссо [13], Г.Гегеля [14], М.Вебера [15].

З початком минулого століття в наукову полеміку щодо основних питань організації державної служби включаються американські науковці: Х.Аренд [16], Р.Арон [17], З.Бжезинський [18], Р.Міхельс [20], Т.Парсонс [21], Д.Стоун [22] та ін.

У галузі вітчизняної дорадянської політичної думки, в аспекті організації державної служби, цікавими насамперед є праці: В.Винниченка [23], Д.Донцова [24], В.Липинського [25], М.Грушевського [26].

Радянська наука, спираючись на теорію наукового комунізму, оперувала поняттям “радянський службовець”, однак і її теоретичним надбанням (пр. [26; 27]) нехтувати не варто.

Досить ретельний огляд вітчизняних досліджень у сфері державної служби зроблено в 2009 р. В.Головатою у статті “Проблеми дослідження розвитку системи державної служби України відповідно до стандартів Європейського Союзу” [30]. Але час і вітчизняна державно-управлінська наука не стоять на місці. Як зазначає провідний вітчизняний фахівець у галузі державної служби Н.Липовська: за останні 10 років за спеціальністю 25.00.03 – “державна служба” в Україні “захищено 14 докторських та близько 60 кандидатських дисертацій” [29].

У числі фундаментальних науково-аналітичних досліджень кадрової політики України варто передусім назвати наукову доповідь колективу Національної академії державного управління при Президенті України “Державна кадрова політика в Україні: стан, проблеми та перспек-

тиви розвитку” (2012 р.), у якій “на основі Указу Президента України № 45/2012 “Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки” інтегровано результати аналітичного осмислення сутності, змісту державної кадрової політики, шляхів реалізації її стратегії на сучасному етапі державно-управлінських реформ в Україні. Розкриваються найважливіші проблеми людських ресурсів та кадрового забезпечення основних сфер суспільства, а також пропозиції щодо їх дослідження та практичного розв’язання” [31]. Але автори доповіді обмежилися лише аналізом стану кадрового забезпечення державної служби, констатацією наявності в цій сфері певних проблем та загальним “нарисом” напрямів їх розв’язання. На нашу думку, ця аналітична доповідь є класичним документом аналізу державної політики – так званої “зеленої книги”, метою якого є виявлення проблем, а не внесення реальних практичних рекомендацій щодо їх подолання. На жаль, і загаданий вище Указ Президента України “Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки” [32] в умовах сьогодення лишається скоріше декларацією про наміри держави, ніж реальним дороговказом до дій. Можливо, тому, що попередня влада нашої країни, здається, і не збиралася нічого робити на шляху модернізації державної кадрової політики, зокрема, у сфері державної служби.

У контексті комплексного наукового висвітлення цієї проблеми нас більшою мірою будуть цікавити завершені системні (дисертаційні) дослідження різноманітних аспектів кадрової політики в державній службі України, здійснені вітчизняними науковцями.

У дисертації С.Серьогіна “Державний службовець у взаємовідносинах влади і суспільства” [33] розроблено теоретико-методологічні засади формування партнерських відносин між державою і суспільством, які мають сприяти становленню правової демократичної держави та громадянського суспільства, концентрації спільних зусиль держави і суспільства на вдосконаленні умов людського життя. Визначені основні поняття, що характеризують стан таких відносин, та засоби, за допомогою яких можна здійснювати корекцію уявлень суспільства про владу. Проаналізовано методологічні особливості дослідження сприйняття влади суспільством крізь призму уявлень про державну службу як інститут, що забезпечує виконання функцій держави. Показано, що суспільні уявлення про владу формуються на підставі узагальнення уявлень про державних осіб та стану інституціонального забезпечення їх

діяльності. Досліджено взаємозв'язок між типами державного правління, формами суспільного устрою і характером відносин між владою та суспільством. Наведено приклади різного відображення ставлення суспільства до влади в творах художньої літератури, фольклорі та засобах масової інформації. Сформульовано основні засади перетворення відносин між державою і суспільством на партнерські в умовах світових трансформаційних процесів у напрямі глобалізації та інтеграції.

У дисертації В.Олуйка "Кадрові процеси в державному управлінні України: стан і перспективи розвитку" [34] здійснено системний концептуально-цілісний аналіз стану кадрових процесів у державному управлінні України, розроблено конкретні рекомендації та пропозиції щодо перспектив розвитку цих процесів. Розкрито сутність управління кадровими процесами в державному управлінні України та визначено критерії ефективності державної служби в системі взаємодії органів державної влади. Розроблено орієнтири оптимізації проходження державної служби. Особлива увага приділяється професійному розвитку державних службовців як фактору стабілізації кадрових процесів у державному управлінні України, що можливий за умови формування інституту кадрового резерву, удосконалення системи професійної освіти державних службовців та визначення вимог до професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів України на сучасному етапі.

У дисертації С.Хаджирадевої "Підготовка державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації: концептуальні засади й стратегія модернізації технологій" [35] досліджено методологічні і практичні проблеми підготовки державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації в контексті професіоналізації державної служби в Україні. Обґрунтовано концептуальну модель підготовки державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації та визначено стратегію модернізації технологій процесу підготовки державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації. Розроблено методику оцінювання рівня готовності державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації і встановлені соціопсихолінгвістичні фактори, що безпосередньо впливають на рівень готовності державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації.

У дисертації М.Рудакевич "Формування етики державних службовців в умовах демократизації і професіоналізації державного управління" [36]

проведено системний концептуально-цілісний аналіз процесу формування етики державних службовців в умовах демократизації і професіоналізації державної служби. Обґрунтовано модель етичної інфраструктури, яка забезпечує його реалізацію із урахуванням актуальних потреб розвитку Української держави. Розкрито сутність, зміст, структуру, функції етики державних службовців як різновиду професійної етики та методологію її дослідження. Показано, що етика державних службовців органічно поєднується з демократичними цінностями, а її реалізація потребує використання в діяльності державної служби демократичних форм і методів. Проаналізовано теоретичні підходи і практику етизації державної служби США, країн Європейського Союзу та Російської Федерації. Виявлено суперечності й тенденції розвитку етичної поведінки державних службовців. Доведено, що керованість процесу формування етики державних службовців забезпечує розвиток етичної інфраструктури державної служби, в якій на комплементарних засадах взаємодіють етичні, політичні, правові та інші регулятори професійної діяльності державних службовців.

У дисертації Т.Пахомової "Механізми функціонування системи державної служби у період суспільних реформ" [37] аналізуються теоретико-методологічні засади механізмів функціонування системи державної служби в транзитивний період розвитку суспільства. Обґрунтовано необхідність використання системної методології для дослідження державної служби періоду трансформацій та її механізмів. Установлено потребу в аналізі механізмів функціонування державної служби та сформульовано їх основні ознаки і характеристики. На основі проведених досліджень запропоновано методологію вдосконалення механізмів її функціонування та розвитку. Визначено сукупність характеристик, притаманних системі державної служби, основні закони її функціонування. Проаналізовано ознаки системи державної служби (відкритість, динамічність, складність, наявність активних елементів), яка розвивається в умовах сучасних викликів змінного зовнішнього середовища. Виділено сукупність методів, способів і заходів із виявлення і використання резервів щодо вдосконалення механізмів функціонування системи державної служби. Узагальнено основні принципи системної концепції розвитку державної служби (цілісність, структурованість, інформаційність розвитку, залежність розвитку від динаміки зовнішнього середовища). Розглянуто моделі розвитку державних службовців як

активних елементів системи державної служби. Проаналізовано моделі інноваційних, мотиваційних, комунікативних процесів, процесів управління якістю та організаційних перетворень, а саме: визначено закономірності, ідеї, методи, які доцільно покласти в основу вивчення та використання цих процесів для підвищення ефективності й результативності системи державної служби.

У дисертації Т.Василевської “Особистісні виміри професійної етики державного службовця” [38] представлено орієнтовану на формування гуманістично спрямованого та ефективного державного управління цілісну концепцію особистісних вимірів професійної етики державного службовця. Доведено необхідність взаємного доповнення принципів безособистісних та особистісних підходів на державній службі і вибудовування оновленої етики державного службовця, що ставить головні акценти на повазі до особистості громадянина та працівника, професійному покликанні, творчості, моральній і професійній відповідальності та реалізованості представників державної служби. Виявлено роль місії професії та обґрунтовано систему основних вимог до професійно-етичних якостей чиновника. Узагальнюються сучасні демократичні тенденції становлення та функціонування етики державного службовця. Здійснено аналіз шляхів взаємного узгодження суспільних, групових та особистісних смислів діяльності державного службовця. Обґрунтовано обов’язковість гармонійного поєднання інституціональних впливів та особистісної моральнісної саморегуляції для підтримки етики державного службовця.

У дисертації С.Газарян “Професіоналізація служби в органах місцевого самоврядування: зміст, форми та методи” [39] здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування з позицій суспільства знань та системного і людиноцентричного підходів. Доведено доцільність виділення явища професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування як об’єкта науки державного управління. Запропоновано науково-теоретичне обґрунтування сутності професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування як процесуальної, динамічної, функціонуючої системи, що містить у собі такі основні детермінанти власної динаміки, як знання, інформація, комунікація, і розроблено на цій основі форми й методи її практичного впровадження. Визначено механізм забезпечення реалізації концептуальної моделі професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування – управління знаннями, що спрямований

на “навчання до”, “навчання в процесі”, “навчання після” виконання роботи. Доведено доцільність упровадження компетентнісної моделі суб’єкта професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування, яка передбачає загальні (інструментальні, міжособистісні й системні), професійні (зумовлені кваліфікацією: молодший спеціаліст, бакалавр, магістр, доктор наук) і спеціальні (згідно з повноваженнями) компетенції, які формуються в навчальному закладі й розвиваються протягом життя.

У дисертації І.Сурай “Формування й розвиток еліти в державному управлінні України” [40] висвітлено нові наукові результати, що в сукупності розв’язують проблему теоретико-методологічного обґрунтування концептуальних засад формування й розвитку еліти в державному управлінні України та визначення шляхів їх реалізації як важливої складової підвищення ефективності державного управління в сучасних умовах. Виявлено ступінь дослідженості теми в науковій літературі та окреслено проблемне поле формування й розвитку еліти в державному управлінні України; розкрито теоретико-методологічні засади формування й розвитку еліти в державному управлінні; виявлено основні теоретичні підходи до розкриття сутності поняття “еліта в державному управлінні” та наведено авторські визначення низки термінів понятійно-категорійного апарату щодо досліджуваної проблеми; здійснено аналіз сучасної еліти в державному управлінні України з використанням альтиметричного та аксіологічного підходів; розкрито особливості системи професіоналізації для формування й розвитку еліти в державному управлінні; узагальнено зарубіжний досвід щодо формування й розвитку еліти в державному управлінні та можливості його використання в Україні; визначено та обґрунтовано концептуальні засади формування й розвитку еліти в державному управлінні сучасної країни та шляхи їх реалізації, які були покладені в основу авторського проекту Концепції формування й розвитку еліти в державному управлінні України.

Крім того, заслуговують на значну увагу кандидатські дисертації за спеціальністю 25.00.03 – “державна служба”, зокрема: “Професійний розвиток державних службовців на засадах самотренінгу” (Т.Кошова, 2005); “Організаційно-правові засади реформування державної служби в Україні” (В.Захарченко, 2007); “Адаптація до професійної діяльності на державній службі: соціально-психологічний аспект” (Н.Рашитова, 2007); “Формування інтегрованого інституту публічної служби в Україні”

(О.Петренко, 2008); “Використання конструктивного ресурсу конфлікту в системі державної служби України” (О.Тертишна, 2010); “Удосконалення добору кадрів на державну службу в Україні” (Т.Вітко, 2011) та багато інших.

Висновок. Критичний аналіз та узагальнення базового творчого доробку наукових попередників, присвяченого питанням організації, функціонування та удосконалення кадрової політики в державній службі показали, що за останні 10–12 років в Україні накопичено чималий потенціал наукових досліджень із зазначеної тематики. Особливу увагу вітчизняні науковці приділили питанням:

- взаємодії інституту державної влади із суспільством;
- кадрових процесів у державному управлінні;
- професіоналізації державної служби;
- етики державної служби;

Список використаних джерел

1. Офіційне представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/prezident-pro-novu-kadrovu-politiku-gromadskist-maye-ne-pros-35718>.
2. Аристотель. Политика / Аристотель // Собр. соч. : в 4 т. – М. : Мысль, 1984. – Т. 4. – С. 570–625.
3. Платон. Государство / Платон // Собр. соч. : в 4 т. – М. : Полития, 1994. – Т. 3. – С. 136 ; 330–359.
4. Марк Аврелий. Думы / Марк Аврелий. – М. : Лит. альманах, 1987. – 97 с.
5. Письма Плиния Младшего: Книги I-X : Изд. 2-е, перераб. / Плиний Младший. – М. : Наука, 1982. – 408 с.
6. Юлий Павел. Пять книг сентенций к сыну. Фрагменты Домиция Ульпиана / Юлий Павел / пер. с лат. Е. М. Штаерман ; отв. ред. и сост. Л. Л. Кофанов. – М. : Зерцало, 1998. – 285 с.
7. Константин Багрянородный. Об управлении империей / Константин Багрянородный. – М. : Наука, 1991. – 496 с.
8. Бекон Ф. Опыты и наставления нравственные и политические / Френсис Бекон // Філософія політики : хрестоматія : у 4 т. / авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко та ін. – Київ : Знання України, 2003. – Т. 1. – С. 309–319.
9. Гоббс Т. Левіафан / Томас Гоббс // Філософія політики : хрестоматія : у 4 т. / авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко та ін. – Київ : Знання України, 2003. – Т. 1. – С. 320–324.
10. Лютер М. О светской власти. В какой мере ей следует повиноваться / Мартин Лютер // Філософія політики : хрестоматія : у 4 т. / авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко та ін. – Київ : Знання України, 2003. – Т. 1. – С. 269–276.

– формування механізмів функціонування державної служби;

- розвитку лідерства в державному управлінні;
- адаптації інституту державної служби до стандартів Європейського Союзу тощо.

Однак ці дослідження, системні й завершені в межах власної тематики, так і не створили цілісної картини перспектив реформування кадрової політики в державній службі України.

На часі маємо величезний запит суспільства на формування принципово нової кадрової політики в системі державної служби України, модернізації цієї системи не просто з формальним її приведенням до стандартів розвиненої демократії, а з “роботою на упередження” – створення інноваційних механізмів функціонування інституту державної служби в умовах невідкладного і революційно-швидкоплинного реформування всієї вітчизняної системи державного управління.

References

1. Oficijne predstavny`czstvo Prezy`denta Ukrayiny` [Elektronny`j resurs] – Rezhym dostupu : <http://www.president.gov.ua/news/prezident-pro-novu-kadrovu-politiku-gromadskist-maye-ne-pros-35718>.
2. Ary`stotel`. Poly`ty`ka / Ary`stotel` // Sobr. soch.: v 4 t. – M. : Mysl`, 1984. – T. 4. – S. 570 – 625.
3. Platon. Gosudarstvo / Platon // Sobr. soch.: V 4 t. – M. : Poly`ty`ya, – 1994. – T. 3. – S. 136.; 330 – 359.
4. Mark Avrely`j. Dumi / Mark Avrely`j. – M. : Ly`teraturniy al`manax, 1987. – 97 s.
5. Py`s`ma Ply`ny`ya Mladshego: Kny`gy` I-X : Y`zd. 2-e, pererab. / Ply`ny`j Mladshy`j. – M. : Nauka, 1982. – 408 s.
6. Yuly`j Pavel. Pyat` kny`g sentency`j k sinu. Fragmenti Domy`cy`ya Ul`py`ana / Yuly`j Pavel / Per. s lat. E.M. Shtaerman; Otv. red. y` sost. L.L. Kofanov. – M. : Zerczalo, 1998. – 285 s.
7. Konstany`n Bagryanorodnij. Ob upravleny`y` y`mpery`ej / Konstany`n Bagryanorodnij. – M. : Nauka, 1991. – 496 s.
8. Bekon, Frensy`s. Opiti y` nastavlenny`ya нравstvennie y` poly`ty`chesky`e / Frensy`s Bekon // Filosofiya polity`ky`: Xrestomatiya: u 4 t. / Avt. uporyad. V.P.Andrushhenko ta insh. – K. : Znannya Ukrayiny`, 2003. – T.1. – S. 309 – 319.
9. Gobbs, Tomas. Leviafan / Tomas Gobbs // Filosofiya polity`ky`: Xrestomatiya: u 4 t. / Avt. uporyad. V.P.Andrushhenko ta insh. – K. : Znannya Ukrayiny`, 2003. – T.1. – S. 320 – 324.
10. Lyuter, Marty`n. O svetskoj vlasty`. V kakoj mere ej sleduet povynovat`sya / Marty`n Lyuter // Filosofiya polity`ky`: Xrestomatiya: u 4 t. / Avt. uporyad. V.P.Andrushhenko ta insh. – K. : Znannya Ukrayiny`, 2003. T.1. – S. 269 – 276.

11. Макиавеллі Н. Державець / Ніколо Макиавеллі // Філософія політики : хрестоматія : у 4 т. / авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко та ін. – Київ : Знання України, 2003. – Т. 1. – С. 259–265.
12. Монтескьє Ш. Л. О духе законов / Шарль Луи Монтескьє / сост., пер. и коммент. А. В. Матешук. – М. : Мысль, 1999. – 672 с.
13. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Жан-Жак Руссо. – М. : Канон-Пресс-Ц, 1998. – 248 с.
14. Гегель Г. Гражданское общество / Георг Гегель // Собр. соч. : в 4 т. – М. : Наука, 1984. – Т. 3. – С. 285–420.
15. Вебер М. Политические работы (1895–1919) / Макс Вебер. – М. : Гардарика, 2003. – 424 с.
16. Аренд Х. Начала тоталитаризма / Ханна Аренд // Філософія політики : хрестоматія : у 4 т. / авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко (кер.) та ін. – Київ : Знання України, 2003. – Т. 3. – С. 217–233.
17. Арон Р. Демократия и тоталитаризм / Раймонд Арон // Філософія політики : хрестоматія : у 4 т. / авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко (кер.) та ін. – Київ : Знання України, 2003. – Т. 3. – С. 183–195.
18. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство / Збигнев Бжезинский. – М. : Междунар. отношения, 2004. – 288 с.
19. Даль Р. О демократии / Роберт Даль. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 208 с.
20. Михельс Р. Демократическая аристократия и аристократическая демократия / Роберт Михельс // СОЦИС, 2000. – № 1. – С. 12–24.
21. Парсонс Т. О понятии “политическая власть” / Толкотт Парсонс // Філософія політики : хрестоматія : у 4 т. / авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко та ін. – Київ : Знання України, 2003. – Т. 3. – С. 317–324.
22. Стоун Д. Парадокс політики. Мистецтво ухвалення політичних рішень / Дебора Стоун. – Київ : Альтернативи, 2000. – 304 с.
23. Винниченко В. К. Відродження нації : у 3 т. / В. К. Винниченко. – Київ–Відень : Дзвін, 1920.
24. Донцов Д. Геополітичні та ідеологічні праці / Дмитро Донцов. – Київ : Кальварія, 2004. – Т. 1. – 488 с.
25. Липинський В. Лист до братів хліборобів / В'ячеслав Липинський // Філософія політики : хрестоматія : у 4 т. / авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко та ін. – Київ : Знання України, 2003. – Т. 3. – С. 91–106.
26. Грушевський М. С. Суспільно-політичні твори / М. С. Грушевський. – Львів : Світ, 2002. – 529 с.
27. Кадры коммунистической номенклатуры: методы подбора и воспитания / В. П. Пашин, Ю. П. Свириденко // Вопр. истории. – 2001. – № 2. – С. 154–158.
28. Пашин В. П. Советская номенклатура как объект научного анализа / В. П. Пашин // Учен. зап. гуманитар. ф-та ПГТУ. – Вып. 1. – Пермь : ПГТУ, 2000. – С. 62–71.
11. Makiavelli, Nikolo. Derzhavec' / Nikolo Makiavelli // Filosofiya polity'ky': Xrestomatiya: u 4 t. / Avt. uporyad. V.P.Andrushhenko ta insh. – K. : Znannya Ukrainy', 2003. – T.1. – S. 259 – 265.
12. Montesk'e, Sharl' Luy'. O duxe zakonov / Sharl' Luy' Montesk'e / Sost., per. y' komment. A.V.Mateshuk. – M. : Mysl', 1999. – 672 s.
13. Russo, Zhan-Zhak. Ob obshhestvennom dogovore. Traktaty / Zhan-Zhak Russo. – M. : Kanon-Press-Cz, 1998. – 248 s.
14. Gegel', Georg. Grazhdanskoe obshhestvo / Georg Gegel' // Sobr. Soch. v 4-x tomakh. – M. : Nauka, 1984. – T. 3. – S. 285 – 420.
15. Veber, Maks. Poly'ty'chesky'e raboti (1895 – 1919) / Maks Veber. – M. : Gardary'ka, – 2003. – 424 s.
16. Arend, Xanna. Nachala totaly'tary'zma / Xannya Arend // Filosofiya polity'ky': Xrestomatiya: u 4 T. / Avt.-uporyad. V.P.Andrushhenko (ker.) ta in. – K. : Znannya Ukrainy', 2003, – T. 3. – S. 217 – 233.
17. Aron, Rajmond. Demokraty'ya y' totaly'tary'zm / Rajmond Aron // Filosofiya polity'ky': Xrestomatiya: u 4 T. / Avt.-uporyad. V.P.Andrushhenko (ker.) ta in. – K. : Znannya Ukrainy', 2003, – T. 3. – S. 183 – 195.
18. Bzhezy'nsky'j, Zby'gnev. Vibor. My'rovoe gospodstvo y'ly' global'noe liderstvo / Zby'gnev Bzhezy'nsky'j. – M. : Mezhdunarodnie otnosheny'ya, 2004. – 288 s.
19. Dal', Robert. O demokraty'y' / Robert Dal'. – M. : Aspekt Press, 2000. – 208 s.
20. My'xel's, Robert. Demokraty'cheskaya ary'stokraty'ya y' ary'stokraty'cheskaya demokraty'ya / Robert My'xel's // SOCY'S, 2000, – # 1. – S. 12 – 24.
21. Parsons, Tolkott. O ponyaty'y' "poly'ty'cheskaya vlast'" / Tolkott Parsons // Filosofiya polity'ky': Xrestomatiya: u 4 T. / Avt.-uporyad. V.P.Andrushhenko ta in. – K. : Znannya Ukrainy', 2003, – T. 3. – S. 317 – 324.
22. Stoun, Debora. Paradoks polity'ky'. My'stecztvo uxvalennya polity'chny'x rishen' / Debora Stoun. – K. : Al'ternaty'vy', 2000. – 304 s.
23. Vy'ny'chenko V.K. Vidrodzhennya nacyi. – u 3 T. / V.K. Vy'ny'chenko. – Ky'yiv-Viden' : Dzvin, 1920.
24. Donczov, Dmy'tro. Geopolity'chni ta ideologichni praci / Dmy'tro Donczov. – K. : Kal'variya, 2004. – T. 1. – 488 s.
25. Ly'py'ns'ky'j, Vyacheslav. Ly'st do brativ xliborobiv / Vyacheslav Ly'py'ns'ky'j // Filosofiya polity'ky': Xrestomatiya: u 4 t. / Avt. uporyad. V.P.Andrushhenko ta insh. – K. : Znannya Ukrainy', 2003, – T. 3. – S. 91 – 106.
26. Grushevs'ky'j M.S. Suspil'no-polity'chni tvory' / M.S. Grushevs'ky'j. – L'viv : Svit, 2002. – 529 s.
27. Kadri kommuny'sty'cheskoj nomenklaturi: metodi podbora y' vospy'tany'ya / V.P. Pashy'n, Yu.P. Svy'ry'denko // Voprosy y'story'y'. 2001. # 2. – S. 154-158
28. Pashy'n V.P. Sovetskaya nomenklatura kak obiekt nauchnogo analy'za / V.P. Pashy'n // Uchenie zapy'sky' gumany'tarnogo fakul'teta PGTU. Vip.1. – Perm' : PGTU, 2000. – S. 62-71.

29. Липовська Н. А. Розвиток наукової спеціальності “Державна служба” у Дніпропетровську / Н. А. Липовська // Держ. упр. та місц. самоврядування. – № 8 (100). – 2013. – С. 180–184.
30. Головата В. А. Проблеми дослідження розвитку системи державної служби України відповідно до стандартів Європейського Союзу” (огляд літератури) / В. А. Головата // Наук. пр. Чорномор. держ. ун-ту ім. Петра Могили. Серія “Державне управління”. – Т. 125. – Вип. 112. – 2009. – С. 63–69.
31. Державна кадрова політика в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку : наук. доп. / авт. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – Київ : НАДУ, 2012. – 72 с.
32. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 01 лют. 2012 р. № 45/2012. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/45/2012>.
33. Серьогін С. М. Державний службовець у взаємовідносинах влади і суспільства : дис. ... д-ра наук з держ. управління: 25.00.03 / Серьогін С. М. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2004. – 458 с.
34. Олуйко В. М. Кадрові процеси в державному управлінні України: стан і перспективи розвитку : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.03 “Державна служба” / Олуйко Віталій Миколайович ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2005. – 423 с.
35. Хаджирадєва С. К. Підготовка державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації: концептуальні засади й стратегія модернізації технологій : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.03 / Хаджирадєва С. К. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2006. – 36 с.
36. Рудакевич М. І. Формування етики державних службовців в умовах демократизації і професіоналізації державного управління : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.03 / Рудакевич М. І. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2007. – 434 с.
37. Пахомова Т. І. Механізми функціонування системи державної служби у період суспільних реформ : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.03 / Пахомова Т. І. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2007. – 415 с.
38. Василевська Т. Е. Особистісні виміри професійної етики державного службовця : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.03 / Василевська Т. Е. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2009. – 426 с.
39. Газарян С. В. Професіоналізація служби в органах місцевого самоврядування: зміст, форми та методи : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.03 / Газарян С. В. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2011. – 469 с.
40. Сурай І. Г. Формування й розвиток еліти в державному управлінні України : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.03 / Сурай І. Г. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2014. – 36 с.
29. Ly`povs`ka N.A. Rozvy`tok naukovoyi special`nosti “Derzhavna sluzhba” u Dnipropetrovs`ku / N. A. Ly`povs`ka // Derzhavne upravlinnya ta misceve samovryaduvannya. # 8 (100), 2013. – S. 180–184.
30. Golovata V.A. Problemy` doslidzhennya rozvy`tku sy`stemy` derzhavnoyi sluzhby` Ukrayiny` vidpovidno do standartiv Yevropejs`kogo soyuzu” (oglyad literatury`) / V.A. Golovata//NaukovipraciChomomors`kogo derzhavnogo universy`tetu im. Petra Mogy`ly`. Seriya “Derzhavne upravlinnya”. Tom 125. Vy`pusk 112, 2009. – S. 63–69.
31. Derzhavna kadrova polity`ka v Ukrayini: stan, problemy` ta perspekty`vy` rozvy`tku : nauk. dop. / avt. kol. : Yu.V. Kovbasyuk, K. O. Vashhenko, Yu.P. Surmin ta in. ; za zag. Yu. V. Kovbasyuka. – K. : NADU, 2012. – 72 s.
32. Pro Strategiyu derzhavnoyi kadrovoyi polity`ky` na 2012-2020 roky` / Prezy`dent Ukrayiny`; Ukaz, Strategiya vid 01.02.2012 # 45/2012 [Elektronny`j resurs] – Rezhym`m dostupy` : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/45/2012>.
33. Ser`ogin S. M. Derzhavny`j sluzhbovec` u vzayemovidnosy`nax vlady` i suspil`stva: dy`s... d-ra nauk z derzh. upravlinnya: 25.00.03 / Nacional`na akademiya derzh. upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`. – K., 2004. – 458 s.
34. Olujko V. M. Kadrovi procesy` v derzhavnomu upravlinni Ukrayiny`: stan i perspekty`vy` rozvy`tku : dy`s. ... dok. nauk z derzh. upr. : specz. 25.00.03 “Derzhavna sluzhba” / Vitalij My`kolajovy`ch Olujko ; Nacz. akademiya derzh. upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`. – K., 2005. – 423 s.
35. Xadzhly`radyeva S. K. Pidgotovka derzhavny`x sluzhbovciv do profesijno-movlennyevoyi komunikaciyi: konceptual`ni zasady` j strategiya modernizaciyi tehnologij: Avtoref. dy`s. ... d-ra nauk z derzh. upr.: 25.00.03; Nacz. akad. derzh. upr. pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`. – K., 2006. – 36 s.
36. Rudakevy`ch M. I. Formuvannya ety`ky` derzhavny`x sluzhbovciv v umovax demokratsiyi i profesionalizaciyi derzhavnogo upravlinnya : dy`s... d-ra nauk z derzh. upravlinnya: 25.00.03 / Nacional`na akademiya derzh. upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`. – K., 2007. – 434 s.
37. Paxomova T. I. Mexanizmy` funkcionuvannya sy`stemy` derzhavnoyi sluzhby` u period suspil`ny`x reform : dy`s... d-ra nauk z derzh. upr.: 25.00.03 / Nacional`na akademiya derzh. upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`. – K., 2007. – 415 s.
38. Vasy`levs`ka T. E. Osoby`stisni vy`miry` profesijnoyi ety`ky` derzhavnogo sluzhbovcya : dy`s.... d-ra nauk z derzh. upr.: 25.00.03 / Nacional`na akademiya derzh. upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`. – K., 2009. – 426 s.
39. Gazaryan S. V. Profesionalizaciya sluzhby` v organax misceвого samovryaduvannya: zmist, formy` ta metody`: dy`s.... d-ra nauk z derzh. upr.: 25.00.03 / Nacional`na akademiya derzh. upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`. – K., 2011. – 469 s.
40. Suraj I. G. Formuvannya j rozvy`tok elity` v derzhavnomu upravlinni Ukrayiny` : avtoref. dy`s. ... d-ra nauk z derzh. upr. : specz. 25.00.03 / Nacz. akad. derzh. upr. pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`. – K., 2014. – 36 s.